

15. Єськов О. Л. Розвиток механізму мотивації праці в системі виробничого менеджменту великого підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Донецьк, 2006. 35 с.

16. Будник С. М. Формування професійної готовності офіцерів-прикордонників до творчого вирішення завдань управлінської діяльності : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07. Хмельницький, 2006. 227 с.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.17>

ПАРХОМЕНКО П.І.

**КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ РАДИ ЄВРОПИ
ЩОДО ПРАВОСУДДЯ, ДРУЖНЬОГО ДО ДІТЕЙ, ЯК ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ**

**GUIDELINES OF THE COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL
OF EUROPE ON CHILD-FRIENDLY JUSTICE AS A PRACTICAL TOOL
FOR THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS**

Стаття присвячена аналізу правової природи Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, практики їх застосування на національному рівні, на підставі чого сформовано пропозиції по вдосконаленню реалізації правосуддя дружнього до дитини у вітчизняній правовій системі.

Звернуто увагу на те, що джерела правосуддя дружнього до дитини є досить специфічними і не обмежуються лише нормами законодавства, що включає закони та підзаконні акти, що дуже часто викликає дискусію щодо обов'язковості їх характеру та можливості застосування на практиці. Особливо це може стосуватись документів рекомендаційного характеру або узагальнень існуючої практики.

При цьому для України співпраця з Радою Європи має особливе значення, оскільки Європейський Союз, оцінюючи готовність держави до підписання угоди про асоціацію, передусім, звертає увагу на розвиток і прогрес у відносинах з Радою Європи.

Останні дослідження не охоплювали проблематики місця описуваних керівних принципів, як джерела права, в системі правосуддя дружнього до дитини, у зв'язку із чим обґрунтовано позицію про те, що вони являють собою узагальнення універсальних та регіональних міжнародних стандартів та практики їх застосування, на основі яких сформовані принципи правосуддя дружнього до дитини, які повинні бути застосовними в національній практиці. Їх можна сприймати в якості джерела права, якому надається серйозне значення, як на загальноєвропейському рівні, так і на рівні окремих країни.

Керівним принципам вже вдається впливати, як на формування національної політики у сфері правосуддя дружнього до дитини, так і правозастосовчу практику національних судів, які їх використовують в якості джерела права, а в питання пріоритетності їх застосування в порівнянні з іншими міжнародними стандартами не можливо уявити їх невідповідність, оскільки вони побудовані на останніх і не входять з ними в суперечність, будучи єдиною гармонійною системою по захисту прав дитини.

© ПАРХОМЕНКО П.І. – кандидат юридичних наук, суддя Бахмацького районного суду Чернігівської області, доцент кафедри кримінального права та правосуддя (НУ «Чернігівська політехніка»)

Рекомендовано застосовувати керівні принципи, не сумніваючись у їх невідповідності іншим міжнародним стандартам і сприймати, як дієвий інструмент в практичній діяльності.

Ключові слова: права дитини, правосуддя дружнє до дитини, міжнародні стандарти, керівні принципи, джерела права.

The article is devoted to the analysis of the legal nature of the Guiding Principles of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, the practice of their application at the national level, based on which proposals for improving the implementation of child-friendly justice in the domestic legal system were formed.

Attention is paid to the fact that the sources of child-friendly justice are quite specific and are not limited only to the norms of legislation, which includes laws and by-laws, which very often causes a discussion about the obligation of their nature and the possibility of application in practice. This may especially apply to documents of a recommendatory nature or generalizations of existing practice.

At the same time, for Ukraine, cooperation with the Council of Europe is of particular importance, since the European Union, assessing the state's readiness to sign an association agreement, first of all pays attention to the development and progress of relations with the Council of Europe.

The latest studies did not cover the issues of the place of the described guiding principles as a source of law in the child-friendly justice system, therefore the position that they represent a generalization of universal and regional international standards and the practice of their application based on which is substantiated formulated principles of child-friendly justice, which should be applicable in national practice. They can be perceived as a source of law, which is given serious importance, both at the European level and at the level of individual countries.

The guidelines already manage to influence both the formation of national policy in the field of child-friendly justice and the law enforcement practice of national courts that use them as a source of law, and in the matter of the priority of their application in comparison with other international standards, it is impossible to imagine their inconsistency, as they are built on the latter and do not conflict with them, being a single harmonious system for the protection of children's rights.

It is recommended to apply the guiding principles without doubting their inconsistency with other international standards and to perceive them as an effective tool in practical activities.

Key words: child rights, child-friendly justice, international standards, guidelines, sources of law.

Вступ. Колишній голова Комітету ООН з прав дитини доктор Мезмур, у звіті про доступ дітей до правосуддя Міжнародної мережі з прав дитини зазначив, що стандарти прав дитини в міжнародних документах не мають великого значення для життя дітей, якщо вони не виконуються [1].

До числа найважливіших угод у сфері захисту прав людини, належать угоди пов'язані із правами дитини. Це пояснюється тим, що діти представляють ту категорію населення, яка не може мати та не має здатності захистити себе. На щастя, міжнародне співтовариство усвідомило цей незаперечний факт і зрозуміло, що угоди, які стосуються прав людини в цілому, без зауважень щодо конкретних прав дітей, не є достатніми для того, щоб охороняти права цієї групи населення та відправляти правосуддя щодо неї [2, с. 9].

Поряд з цим Лакатош Н.Й. зробила висновки, що процес упровадження ювенальної юстиції в Україні повинен відбуватися з урахуванням міжнародно-правових принципів та стандартів, а також шляхом збирання, узагальнення та систематизації інформації про досвід її зародження та функціонування в зарубіжних країнах. Генерування знань такого типу має стратегічне значення, оскільки дозволяє уникнути прийняття норм виключно декларативного характеру у сфері ювенальної юстиції, а також виступає в ролі так званих «референційних меж» [3, с. 12].

Ми бачимо важливість міжнародних стандартів по захисту прав дитини, як для нашої держави, так і для дитини окремо.

Система джерел права у сфері правосуддя дружнього до дитини є досить розгалуженою та включає в себе велику кількість міжнародних стандартів і договорів, судових прецедентів, підходів інших інституцій у сфері захисту прав дитини тощо.

Наприклад такі джерела за територією дії можуть носити загальний та регіональний характер.

Вони можуть поділятися на акти, так званого «твердого» права (норми яких є обов'язковими до виконання для усіх суб'єктів права) та акти «м'якого» права (норми якого несуть рекомендаційний характер, але, попри це, є одним із регуляторів суспільних відносин у міжнародному правопорядку) [4, с. 55].

Отже джерела правосуддя дружнього до дитини є досить специфічними і не обмежуються лише нормами законодавства, що включає закони та підзаконні акти, що дуже часто викликає дискусію щодо обов'язковості їх характеру та можливості застосування на практиці. Особливо це може стосуватись документів рекомендаційного характеру або узагальнень існуючої практики.

З іншої сторони наша держава обрала європейський вектор розвитку, є активним членом Ради Європи, імплементуючи регіональні стандарти в своє законодавство та практику.

Рада Європи відіграє важливу роль у гармонізації національного права європейських держав, переважна більшість її пропозицій знаходить згодом своє правове відображення у національному законодавстві держав-членів. Для України співпраця з Радою Європи має особливе значення, оскільки Європейський Союз, оцінюючи готовність держави до підписання угоди про асоціацію, передусім, звертає увагу на розвиток і прогрес у відносинах з Радою Європи. На сьогодні одним із пріоритетних напрямів співробітництва України з Радою Європи залишається розбудова толерантного, демократичного суспільства, яке базується на європейських стандартах, зокрема, захисту дітей [5, с. 23–24].

В Страсбурзі відзначається запуск нового спільного проекту Європейського Союзу та Ради Європи « Правосуддя, дружне до дітей ». Діти, які мають контакт із законом – як правопорушники, жертви, свідки або сторони в судових і несудових провадженнях – часто стикаються з лякаючим і потенційно шкідливим світом дорослих, а також з низкою проблем через їхній статус дітей. Проект заснований на спільному зобов'язанні Європейського Союзу та Ради Європи усунути ці прогалини та зробити системи правосуддя дружніми до дітей у Європі. Відповідно до Стратегії Ради Європи щодо прав дитини (2022–2027) та Стратегії Європейського Союзу щодо прав дитини, проект спрямований на впровадження Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо дитини -дружнє правосуддя. Основна мета проекту – покращити захист прав дітей, які перебувають у контакті з законом [6].

Наведене вимагає проведення аналізу практичного застосування в національній практиці підходів Ради Європи у сфері правосуддя дружнього до дитини, що закріплені Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням правової природи актів Ради Європи була присвячена увага багатьох правників, зокрема це прослідковується з робіт Головач Г.О., Мавроматі О.С., Попко Є.В., Флоренц Бенуа-Ромер, Федорової А.Л., Ямельської Х.Ю. та інших.

Значення міжнародних стандартів для захисту прав дитини досліджували Дубіна О.М., Крестовська Н.М., Лубенця І.Г., Рябовол Л.Т., Юшкевич О.Г., Юсупова К.О. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Проте, відповідні дослідження в більшій мірі стосувались загального аналізу міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини та актів Ради Європи, вони не охоплювали проблематики місця Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, як джерела права, в системі правосуддя дружнього до дитини.

Постановка завдання. Цілями статті є аналіз правової природи описуваних керівних принципів, практики їх застосування на національному рівні, на підставі чого можна буде сформулювати пропозиції по вдосконаленню реалізації правосуддя дружнього до дитини у вітчизняній правовій системі.

Результати дослідження. Рада Європи створила різні стандарти та рекомендації у сфері правосуддя, дружнього до дітей. Ці стандарти спрямовані на вдосконалення системи правосуддя та її адаптацію до особливих потреб дітей. Це передбачає створення системи правосуддя, яка гарантує повагу та ефективну реалізацію всіх прав дітей [8]. Найрозширеніший набір стандартів правосуддя, дружнього до дитини, міститься в Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, які прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року [7].

У Передмові вказано, що Рада Європи ухвалила керівні принципи про правосуддя, дружнього до дітей, спеціально для того, щоб правосуддя завжди було доброзичливим до дітей, незалежно від того, хто вони і що вони зробили. Прийняття керівних принципів є значним кроком уперед. Однак, завдання буде виконане лише тоді, коли зміни можна буде спостерігати на практиці. Щоб досягнути цього, першорядне значення має пропагування, поширення і моніторинг керівних принципів, і забезпечення того, що вони лежать в основі політики на національному рівні [7, с. 7, 9].

Отже ми можемо прослідкувати мету їх ухвалення, яка пов'язана із необхідністю практичної можливості реалізувати керівні принципи в правозастосуванні та навіть, забезпечення побудови державної політики на їх основі.

Важливо, що під час підготовки Керівних принципів Рада Європи залучила дітей та молодь до консультацій, що сприяло їх участі у розробці правового документа [9, с. 39], а це з нашої точки зору надає більшої ваги та підкреслює необхідність його застосування.

Описуючи керівні принципи Юсупова К.О. звернула увагу, що в них викладено оптимальні практики, засновані на узгодженні сучасних знань, стандартів і принципів щодо поводження з дітьми. Серед їх основних постулатів – право на участь, забезпечення найкращих інтересів дитини, повага до гідності дитини, захист та верховенство права [10, с. 410].

Юшкевич О.Г. підкреслила, що механізм ювенальної юстиції потребує вдосконалення. Одним із джерел такого вдосконалення є акти міжнародного права, зокрема досліджувані керівні принципи, які є прямою відповіддю Ради Європи на прохання вироблення конкретних рекомендацій для держав-членів у цій галузі, пропонуючи рішення для надання допомоги державам-членам у створенні судової системи у відповідь на особливі потреби дітей, з метою забезпечення ефективного та адекватного доступу та поводження з дітьми у будь-якій сфері правосуддя: цивільному, адміністративному або кримінальному [11, с. 269].

Поряд з цим існує позиція про те, що Керівні принципи міжнародних і регіональних органів, що мають на меті допомогти суддям, юристам, політикам та іншим фахівцям-практикам, які стикаються з правовими питаннями, пов'язаними з дітьми без супроводу дорослих або дітьми, розлученими з сім'єю, в процесі міграції, є авторитетними, але не обов'язковими до виконання в рамках закону [12, с. 19].

В цьому аспекті звернемо увагу на підхід Верховного Суду в цивільному судочинстві [13], в якому наголошується на тому, що принципи Комітету є практичним інструментом для держав-членів у процесі адаптації їх судових і позасудових систем до конкретних прав, інтересів і потреб дітей і не мають пріоритету над Конвенцією ООН про права дитини, проте враховані судом під час нового розгляду справи.

З нашої точки зору формулювання Суду при застосуванні описуваних принципів щодо «пріоритетності керівних принципів» не є досить вдалим. Самі керівні принципи побудовані на підходах викладених в Конвенції ООН про права дитини, не мають з ними суперечностей, а тому застосовуються як цілісний механізм. Вбачається, що більш вдалим було б формулювання не про те, що вони «не мають пріоритету», а про те, що вони були застосовані у відповідній справі в поєднанні із Конвенцією ООН про права дитини, відображаючи узагальнення різних міжнародних стандартів у сфері правосуддя дружнього до дитини.

Отже ми можемо побачити складнощі в розумінні правової природи керівних принципів, що впливає і на практику їх реалізації.

Садикова Я.М. досліджуючи упровадження принципу ефективної участі дитини у правову систему України зробила узагальнення, що статус Керівних принципів є неоднозначним. Причинами, через які Керівні принципи застосовуються як орієнтири, та розвитку правосуддя, дружнього до дитини, а держави – учасниці Європейського Союзу опікуються їх реалізацією, з огляду на те, що вони не є юридично обов'язковими, є те, що, по-перше, вони спираються на поняття та конкретні положення, які можна знайти в юридично оформлених документах міжнародного права, у частині Конвенції ООН про права дитини та прецедентної практики Європейського суду. По-друге, деякі із ключових положень були включені до нового законодавства Європейського Союзу, яке змушує принаймні держав – членів Європейського Союзу упроваджувати їх протягом трьох років. По-третє, Європейський суд з прав людини використовує керівні принципи як ключовий орієнтир [14, с. 241].

Наприклад у справі «R.V. v. Estonia» Європейський Суд з прав людини згадує Керівні принципи Ради Європи, звернув увагу на необхідність побудови правосуддя, в сферу дії якого потрапляють діти, за відмінними принципами, ніж правосуддя щодо дорослих [15].

Це демонструє, як впровадження їх положень в практику Європейського Суду з прав людини, так і є додатковим аргументом на користь обов'язкового їх застосування у виді джерела права.

Далі говорячи про природу описуваних керівних принципів ми висловимо позицію про віднесення їх до джерел м'якого права, але таких, що мають свою специфіку та, як ми наголошували, підлягають застосуванню на національному рівні, як дієвий інструмент у сфері правосуддя дружнього до дитини.

Звернемо увагу на позицію Ямельської Х.Ю., яка проводячи аналіз правової природи актів м'якого права органів Ради Європи підкреслила, що акти м'якого права органів Ради Європи мають особливу правову природу, що не вкладається повною мірою в класичне розуміння джерел права. Це дозволяє вважати їх специфічним джерелом права, що має аксіологічне спрямування та реальний вплив на модернізацію національних правових систем країн учасниць. Однак, відсутність прямої регулятивності цих актів не дозволяє розглядати їх у якості класичного джерела права. Так, спостерігається вплив актів м'якого права органів Ради Європи на конституційне, виборче, кримінальне, кримінальне процесуальне законодавство, пенітенціарну системи країн учасниць Ради Європи. Постмодерний розвиток систем міжнародного та національного права призводить до значного посилення ролі вказаних актів для законодавчого процесу в країнах членах Ради Європи [16, с. 402].

Досліджуючи правову природу керівних принципів слід погодитись з думкою Головач Г.О., що серед основних шляхів такого фактичного впливу м'якого права на формування правопорядку слід виокремити: по-перше, заповнення актами м'якого права прогалин в офіційному регулюванні нормами твердого права, зокрема нових і динамічних сфер; по-друге, акти м'якого права виступають орієнтиром та впливають на ухвалення в подальшому норм твердого права. Акти м'якого права не є юридично обов'язковими до застосування своїх норм. Однак вони інтегрують у собі положення, сформовані авторитетними інституціями, що надає їм *de facto* зобов'язуючий характер. В умовах колізійності приписів чинного законодавства, прогалин у праві та наявності оцінних понять набувають актуальності системно сформовані позиції актів м'якого права, посиланням на які суди можуть забезпечити додаткову аргументацію власної позиції [17, с. 181, 184].

Крестовська Н.М. роблячи висновки щодо систематизації та аналізу джерел ювенального права зауважила, що «ідеальні джерела ювенального права України» – це виражені в різноманітних юридичних актах, політичних документах та наукових працях ідеї бажаного суспільством ювенального права, вироблені у правосвідомості моделі майбутнього нормативно-правового регулювання відносин за участю дітей. Їх система: рекомендаційні правові акти міжнародних та регіональних наднаціональних організацій та конференцій; модельне законодавство; концепції та проекти законодавчих та програмно-політичних актів; декларативно-програмні документи (заяви, декларації, програми) суб'єктів політики; чинні нормативно-правові акти та інші формальні джерела права зарубіжних країн; наукові праці, які містять концептуальні ідеї ювенального права [18, с. 19].

Це в чергове підтверджує специфіку джерел права у сфері захисту прав дитини, не виключаючи і сферу правосуддя дружнього до дитини.

При схваленні в 2018 році Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року [19] було вказано, що дотримання ряду стандартів у сфері юстиції щодо дітей визначено міжнародними зобов'язаннями України, які впливають із міжнародно-правових актів. Правову основу стандартів становлять міжнародні документи універсального та регіонального характеру, до яких і віднесено керівні принципи.

Наступним свідченням впливу керівних принципів на формування політики у сфері правосуддя дружнього до дитини є спільний наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України «Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність». Пілотний проект запроваджується з метою забезпечення при здійсненні досудового розслідування, судового розгляду у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх, а також при виконанні покарань щодо неповнолітніх ефективної реалізації існуючих обов'язкових універсальних та європейських стандартів захисту та забезпечення прав дітей, виконання вимог міжнародного законодавства, зокрема і Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей [20].

З нашої точки зору це дуже позитивний приклад у сфері реалізації політики правосуддя дружнього до дитини і, найголовніше, ідеї, яка закладена в керівних принципах – покладення їх в основу політики на національному рівні, що доводить їх практичне значення, особливо при обранні вектору державної політики.

Не дивлячись на попередньо наведений нами підхід Верховного Суду, судова практика в різних видах судочинства містить позитивні приклади застосування керівних принципів, як джерела права, що може бути орієнтиром і для судів нижчих рівнів.

У сфері кримінального судочинства найвища судова інстанція посилаючись на пункти 68, 72 керівних принципів, наголошувала, що слід уникати прямого контакту, протистояння або спілкування між дитиною-жертвою або дитиною-свідком з підозрюваним, наскільки це можливо, якщо тільки дитина-жертва не вимагає цього. На переконання колегії суддів Верховного Суду, перехресний допит у суді малолітньої дитини допустимий лише у виняткових випадках, коли вичерпано всі інші способи встановлення істини [21].

Такі висновки наглядно демонструють імплементацію положень керівних принципів в кримінальному провадженні за участі дитини на національному рівні, з врахуванням узагальнень міжнародних стандартів, які містяться в згаданих керівних принципах.

В адміністративному судочинстві Верховний Суд підкреслив, що у керівних принципах, закріплено, що держави-члени повинні гарантувати ефективне здійснення прав дітей, щоб їх найкращі інтереси мали першочергову увагу у всьому, що стосується або зачіпає їх інтереси. Найкращі інтереси всіх дітей, які беруть участь в тій же процедурі або справі, мають бути окремо оцінені та збалансовані з метою узгодження можливого конфлікту інтересів дітей. У той час як судові органи мають кінцеву компетентність і відповідальність за прийняття остаточного рішення, держави-члени повинні, при необхідності, направити спільні зусилля на створення міждисциплінарних підходів з метою оцінки найкращих інтересів дітей під час процедури, пов'язаної з ними. Також зазначається, що всі фахівці, які працюють з дітьми і для дітей, повинні отримувати необхідну міждисциплінарну підготовку з питань прав і потреб дітей різних вікових груп, а також щодо процедур, які адаптовані до них. Отже, відповідно до міжнародних стандартів соціальне забезпечення включає також право на державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, утримання і виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [22].

Із наведеного ми можемо побачити універсальність керівних принципів і їх дію, не тільки в сфері кримінального судочинства, а й реалізацію підходів дружніх до дитини в питаннях захисту прав дитини поза кримінальними провадженнями.

Висновки. Узагальнюючи викладене зробимо такі висновки та рекомендації:

Джерела правосуддя дружнього до дитини за своїм змістом є досить специфічними і не обмежуються лише нормативними актами та можуть включати широке коло документів, рекомендацій, практики різноманітних інституцій тощо.

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей являють собою узагальнення універсальних та регіональних міжнародних стандартів та практики їх застосування, на основі узагальнення яких формують принципи правосуддя дружнього до дитини, які повинні бути застосовними в національній практиці. Їх можна сприймати в якості джерела права, якому надається серйозне значення, як на загальноєвропейському рівні, так і на рівні окремих країн.

Досліджувані керівні принципи вже вдається впливати, як на формування національної політики у сфері правосуддя дружнього до дитини, так і правозастосовчу практику національних судів, які їх використовують в якості джерела права.

В питання пріоритетності їх застосування в порівнянні з іншими міжнародними стандартами ми не уявляємо собі їх невідповідність, оскільки вони побудовані на останніх і не входять з ними в суперечність, будучи єдиною гармонійною системою по захисту прав дитини.

У зв'язку із чим ми рекомендуємо застосовувати керівні принципи, не сумніваючись у їх невідповідності іншим міжнародним стандартам і сприймати, як дієвий інструмент в практичній діяльності.

Увага до керівних принципів з боку міжнародної спільноти, покладення їх в основу Стратегії Ради Європи щодо прав та Стратегії Європейського Союзу свідчить про актуальність піднятої теми і є перспективним кроком для подальших наукових розробок, проведення дискусій та актуалізована для України на шляху до вступу в Європейський Союз.

Список використаних джерел:

1. Mezmur, «Foreword» in CRIN, Rights, Remedies & Representation: Global report on access to justice for children (2016) at 4.
2. Джеральдина Ван Бюрен, // Міжнародне право в галузі прав дитини: пер. с англ. Г.Є. Краснокутський; Наук. ред. М.О. Баймуратов. – О.: АО БАХВА, 2006, – 524 с.
3. Лакатош Н.Й. Організаційно-правові основи ювенальної юстиції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Н.Й. Лакатош; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2019. – 17 с.
4. Шалінська І.В. Акти «м'якого права» та міжнародний правопорядок. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-2(1). – С. 55–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-2%281%29_16 (дата звернення 10.05.2024).
5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Право Ради Європи». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2021. 86 с.
6. Council of Europe, EU Initiate Child-Friendly Justice. URL: <https://www.miragenews.com/council-of-europe-eu-initiate-child-friendly-1198135/> (дата звернення 10.05.2024).
7. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини і пояснювальна записка: прийняті Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 10.05.2024).
8. Child-friendly justice. Adapting to the specific needs of children. URL: <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice> (дата звернення 10.05.2024).
9. Kilkelly U. Listening to Children About Justice: Report of the Council of Europe Consultation with Children on Child-Friendly Justice. Strasbourg : Council of Europe CJ-S-CH, 2010. URL: <https://rm.coe.int/168045f81d> (дата звернення 10.05.2024).
10. Юсупова К.О. Забезпечення захисником дотримання Європейських стандартів з опитування дітей у кримінальному процесі України. Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19 червня 2020 року). – С. 409–412.
11. Юшкевич О.Г. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лют. 2022 р.). – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. – С. 268–271.
12. Здійснення прав дітей, залишених без батьківського піклування, переміщених з України. Збірник нормативно-правових актів та методичних рекомендацій. Підготовлено ГО Child Circle у партнерстві з ЮНІСЕФ ECARO, Липень 2023 р. – 92 с. URL: [https://www.unicef.org/eca/media/32321/file/Fulfilling%20the%20rights%20of%20children%20without%20parental%20care%20displaced%20from%20Ukraine%20compendium%20\(uk\).pdf](https://www.unicef.org/eca/media/32321/file/Fulfilling%20the%20rights%20of%20children%20without%20parental%20care%20displaced%20from%20Ukraine%20compendium%20(uk).pdf) (дата звернення 10.05.2024).
13. Постанова Верховного Суду від 9 лютого 2023 року по справі № 753/572/20 (провадження № 61-9115cv22) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108893173> (дата звернення 10.05.2024).
14. Садикова Я.М. Упровадження принципу ефективної участі дитини у правову систему України. Юридичний науковий електронний журнал. № 11/2021. – С. 240–243. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/59>
15. Рішення Європейського Суду з прав людини по справі «R.B. v. Estonia» від 22 червня 2021 року, заява № 22597/16 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-210466%22%7D> (дата звернення 10.05.2024).
16. Ямельська Х.Ю. Правова природа актів м'якого права органів Ради Європи. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021, Серія ПРАВО. Випуск 64. – С. 397–402. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.73>
17. Головач Г.О. Валідність та дія м'якого права : дис. ... д-ра. філософ. : 081 / Г.О. Головач; Міжнародний гуманітарний університет. – Одеса, 2021. – 217 с.
18. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Н. М. Крестовська; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2008. – 40 с.
19. Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України «Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, друж-

нього до дитини, у практичну діяльність» від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text> (дата звернення 10.05.2024).

20. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 10.05.2024).

21. Постанова Верховного Суду від 4 березня 2020 року по справі № 332/2216/17 (провадження № 51-3416 км 19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88103419> (дата звернення 10.05.2024).

22. Постанова Верховного Суду від 20 липня 2021 року по справі №480/3093/20 (адміністративне провадження № К/9901/16894/21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98493714> (дата звернення 10.05.2024).

УДК 342.51

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.18>

ПАХОЛОК І.В.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

INSTITUTIONALIZATION OF THE STATE AND SOCIETY INTERACTION IN PROVIDING THE ECONOMIC INTERESTS OF THE STATE

У статті здійснено комплексний аналіз процесу інституціоналізації взаємодії держави та суспільства у забезпеченні економічних інтересів держави, що є однією з ключових проблем сучасного адміністративного права. Автор досліджує специфіку формування та функціонування соціально-економічних рад як основного інструменту цієї взаємодії. Підкреслюється, що інституціоналізація такої взаємодії є важливим елементом демократизації публічного адміністрування в сфері економіки, а також сприяє підвищенню ефективності управління соціально-економічними процесами на національному рівні. Основну увагу в статті приділено аналізу європейського досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, в частині використання соціально-економічних рад як форуму для взаємодії між державними органами та представниками громадянського суспільства. Автор підкреслює, що такі ради забезпечують інклюзивність процесу прийняття рішень, що стосуються економічної політики, і дозволяють враховувати інтереси різних соціальних груп. На прикладі Польщі автор звертає увагу на проблеми, що пов'язані з формалізацією процесів взаємодії між державою і громадянським суспільством, а також на труднощі, які виникають у зв'язку з адаптацією європейського досвіду до умов України. Наголошується, що в умовах сучасних викликів, зокрема економічної кризи та воєнних дій, інститути, що забезпечують взаємодію держави та суспільства, мають бути переглянуті і підсилені з урахуванням специфіки національного розвитку та актуальних потреб суспільства. У статті пропонується конкретний механізм адаптації європейського досвіду до українських реалій. Зокрема, автор акцентує увагу на необхідності створення в Україні соціально-економічної ради європейського зразка, яка б могла ефективно функціонувати в умовах української правової та політичної системи. Висновки статті підкреслюють важливість інституціоналізації взаємодії між державою і громадянським суспільством як фактору забезпечення економіч-